

УДК 378: 784

О. В. Маруфенко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПОРІВНЯЛЬНО-РЕЙТИНГОВИЙ АНАЛІЗ УСПІШНОСТІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті презентується порівняльно-рейтинговий аналіз успішності вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, визначаються коефіцієнти навченості та їх приріст, акцентується увага на великій розбіжності результатів всередині досліджуваної групи. Аналізується залежність якості вокальної підготовки музикантів – випускників вищих педагогічних навчальних закладів від визначеності майбутнього післядипломного професійного шляху та попереднього профільного навчання: надані таблиці порівняльно-рейтингового аналізу, діаграма розподілу студентів за наявністю попереднього співацького досвіду, аналіз навчальних програм передуючого навчання.

Ключові слова: вокальна підготовка, порівняльно-рейтинговий аналіз, коефіцієнт навченості, приріст коефіцієнта навченості, співацький досвід, навчальна програма.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства актуалізація питань моніторингу успішності та навчальних досягнень студентів вищих навчальних закладів є реалізацією основного завдання системи неперервної освіти – підготовки конкурентоспроможних національних кадрів. В умовах підвищення вимог до професійної підготовки молодих спеціалістів зростає потреба формування у випускників вищих педагогічних навчальних закладів системи фахових якостей, яка гарантує їм довготривале й ефективне «професійне життя», затребуваність на ринку праці та особистісне задоволення від обраного шляху.

Вокальна діяльність є найбільш затребуваною на ринку праці вчителів музичного мистецтва, але традиційна вокальна підготовка студента-музиканта не завжди відповідає насущним потребам суспільства. Тому моніторинг успішності й навчальних досягнень майбутнього вчителя музичного мистецтва з вокальної підготовки має здійснюватися відповідно до вимог сучасної школи з її складними умовами праці.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми вокального навчання та його відповідності сучасним вимогам є предметом постійної уваги з боку теоретиків і практиків. Велика кількість фундаментальних праць таких науковців, як В. Антонюк, В. Багрунов, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв,

В. Ємельянов, Д. Люш, М. Микиша, В. Морозов, Н. Назаренко, С. Ржевкін, О. Стахевич, Р. Юссон, В. Юшманов та ін., спрямована на професійне становлення фахівців виконавського спрямування – студентів-вокалістів консерваторій і музичних академій.

Особливостям вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва присвячена досить велика кількість публікацій останніх років. Серед них привертають увагу організаційно-методична система вокальної підготовки на гедоністичних засадах Л. Василенко та теоретико-методичні основи формування вокально-звукової культури Т. Ткаченко. Різноманітна проблематика вокальної підготовки музикантів-студентів факультетів (інститутів) мистецтв вищих педагогічних навчальних закладів висвітлена у працях Н. Гонтаренко, О. Єременко, О. Матвєєвої, А. Менабені, Л. Пашкіної, О. Прядко, Г. Стасько, О. Стахевича, Г. Стулової, Л. Тоцької, Г. Урбановича, Ю. Юцевича та ін. Наукові дослідження пропонують різні підходи щодо визначення ефективності формування окремих складових вокальної підготовки, однак на сучасному етапі перебудови вітчизняної системи освіти у зв'язку з постійно зростаючими вимогами до якості підготовки молодих спеціалістів актуальним є постійне вдосконалення технологій контролю успішності вокальної підготовки випускників-музикантів вищих педагогічних навчальних закладів з метою подальшої розробки та впровадження нових підходів до вокального навчання майбутніх учителів музичного мистецтва.

Отже, **метою** статті є порівняльно-рейтинговий аналіз успішності традиційної вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в системі неперервної мистецько-педагогічної освіти (СНМПО).

Виклад основного матеріалу. Для визначення успішності вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (МВММ) у дослідженні було розроблено діагностувально-технологічний апарат, що містить у собі дві підструктури:

- 1) діагностувальну, яка складається із системи критеріїв: емоційно-ціннісного (Z), когнітивно-розвивального (K), оцінно-рефлексивного (R), діяльнісно-практичного (D), особистісно-перспективного (P) та відповідних кожному критерію показників і рівнів: непродуктивного, репродуктивного, продуктивного, евристичного;
- 2) технологічну, до якої відноситься система математично-статистичної обробки отриманих даних.

За отриманими даними 53,33% випускників-музикантів знаходяться на середньому, репродуктивному рівні вокальної підготовленості до професійної діяльності, 26,67% мають достатній, продуктивний рівень, 13,33% – низький, непродуктивний і 6,67% – високий, евристичний.

Для підтвердження значущості отриманих результатів звернемося до «коефіцієнта навченості», який є одним з основних показників ефективності використаної методики. Для підрахунку «коефіцієнта навченості» використовуємо формулу В. П. Беспалька [1, 58]:

$$k = S / N, \text{ де}$$

k – коефіцієнт навченості; S – сумарна кількість набраних балів за всіма критеріями; N – максимальна кількість балів за всіма критеріями, яка в нашому випадку дорівнює 60.

За технологією В. П. Беспалька, у ракурсі нашого дослідження достатнім є рівень вокальної підготовки, де коефіцієнт навченості більший або рівний 0,7 ($k \geq 0,7$) [1, 59]. Традиційно вважається, що при $k \geq 0,7$ процес навчання можна вважати завершеним: студент на певному рівні здатен до самонавчання й удосконалення отриманих знань. При $k < 0,7$ студент у подальшій діяльності буде систематично робити помилки та не здатен до їх виправлення.

За отриманими результатами середній коефіцієнт навченості випускників-музикантів на констатувальному етапі дослідження дорівнював 0,52, що свідчить про те, що вокальна підготовка за традиційною організаційно-методичною системою потребує вдосконалення. Необхідно звернути увагу й на те, що в умовах традиційної методики сукупний критерій вокальної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва зростає дуже повільно: коефіцієнт навченості за час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі (ВПНЗ) зріс на 0,19 (від 0,33 на початку навчання до 0,52 у кінці). У той же час отримані результати констатувального дослідження свідчать, що розбіжність результатів за коефіцієнтом навченості всередині групи респондентів досить велика (від 0,29 до 0,81).

Для наочності в табл. 1 подано порівняльні результати чотирьох випускників, що посіли перші й останні два місця в рейтинговій таблиці за якістю вокальної підготовки (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльно-рейтинговий аналіз результатів констатувального дослідження стану процесу вокальної підготовки МВММ

Місце	Sp	kp	Sk	kk	Δk
1	35,00	0,58	47,00	0,78	0,20
2	30,67	0,51	48,34	0,81	0,30
передостаннє	9,67	0,16	17,67	0,29	0,11
останнє	7,67	0,13	17,33	0,29	0,16

У таблиці використано скорочення:

Sp – сумарна кількість набраних балів за всіма критеріями на початку навчання у ВНПЗ; kp – коефіцієнт навченості на початку навчання; Sk – сумарна кількість набраних балів за всіма критеріями у кінці навчання у ВНПЗ; kк – коефіцієнт навченості наприкінці навчання; Δk – приріст коефіцієнта навченості, що визначався за формулою:

$$\Delta k = k_k - k_p$$

Таблиця наочно показує, що приріст коефіцієнта навченості не лінійно залежить від попереднього, визначеного на початку констатувального дослідження рівня.

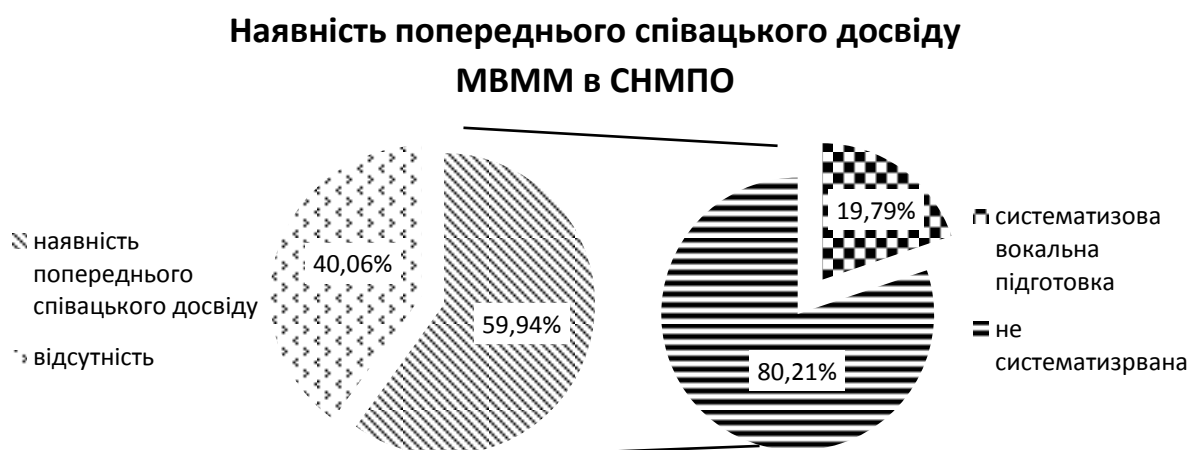
Для отримання більш детальної інформації нами було проаналізовано

- передуюче профільне навчання та його якість,
- наявність попереднього співацького досвіду,
- динаміка приросту коефіцієнтів навченості за кожним із визначених критеріїв.

Для виявлення залежності якості вокальної підготовки музикантів-випускників ВНПЗ з попереднім профільним або підготовчим ступенем фахового навчання в соціокультурних закладах і закладах основної та додаткової освіти нами було проаналізовано результати анкетування з проблеми наявності попереднього спеціалізованого вокального навчання. Результати виявили, що більшість музикантів-випускників мала попередній співацький досвід у різноманітних навчальних і соціокультурних закладах (59,94%), з них 19,87% отримали систематизовану вокальну підготовку у

- середніх педагогічних училищах або училищах культури та мистецтв;
- початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах – ДМШ і ДШМ ;
- спеціалізованих профільних класах загальноосвітніх шкіл I–III ступенів (див. діагр. 1).

Діаграма 1

Основна частина студентів-музикантів, що констатувала в себе наявність попереднього співацького досвіду, отримала його в різноманітних соціокультурних закладах – палацах і будинках дітей і юнацтва, дитячих музичних театрах і театрах естрадної пісні, гуртках, студіях тощо.

Для виявлення впливу попереднього вокального навчання було проведено аналіз навчальних програм [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9], який показав значні відмінності як у розподілі навчальних годин, так і у формах і типах занять, контролю та обліку успішності навчального процесу в навчальних і соціокультурних закладах.

Відповідно до типових навчальних планів основною формою занять у навчальних закладах є індивідуальні уроки з фаху («Сольний спів» або «Постановка голосу»), у соціокультурних закладах – індивідуально-групові заняття зі збільшенням індивідуальних годин залежно від віку учня (року навчання) та його індивідуальної обдарованості. Крім того, систематизоване вокальне навчання, що здійснюється в початкових і середніх мистецьких та мистецько-педагогічних навчальних закладах, ґрунтується на системному підході щодо загальномузичного розвитку учня. Навчальні плани передбачають засвоєння учнями дисциплін музично-теоретичного (теорії, сольфеджіо, за бажанням – композиції) та вокально-хорового (хору, різноманітних хорових та вокальних ансамблів, за бажанням – постановки голосу або сольного співу) циклів, основного або додаткового інструменту. Таким чином, системний підхід до музичного навчання школярів надає можливість викладачам постановки голосу або сольного (академічного, естрадного, народного) співу приділити на уроці більше уваги вокальному розвитку учня як виконавському, так і теоретичному. Навчальні плани соціокультурних закладів, на жаль, передбачають здійснення загальномузичного розвитку вихованців у межах основних занять із внутрішнім розподілом уроків на теоретичні та практичні блоки, але без розподілу на відокремлені дисципліни музично-теоретичного чи вокально-хорового циклів.

Необхідно відмітити, що контроль і облік успішності навчального процесу в навчальних закладах здійснюється експертною комісією відповідно до професійного або профільного навчання та передбачає наявність у кожному семестрі технічного (з елементами колоквиуму за фахом) заліку й академічного концерту, незалежно від концертно-конкурсної діяльності учня. Оцінювання успішності навчально-виховного процесу в соціокультурних закладах здійснюється на основі відкритих і підсумкових занять батьків та спеціалістів, концертно-конкурсної діяльності тощо.

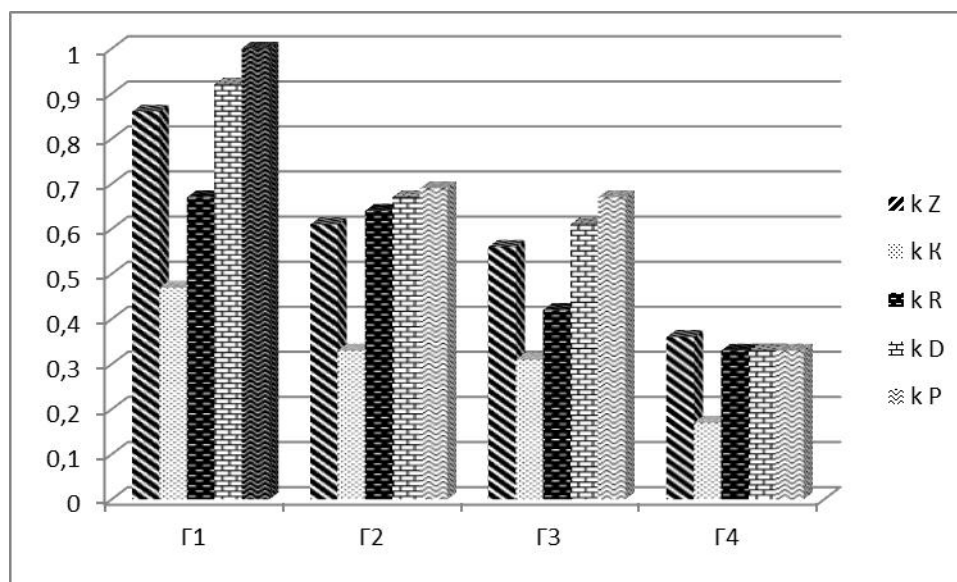
Отже, на основі проведеного аналізу з метою більш детального вивчення результатів констатувального дослідження здійснена диференціація студентів-музикантів за попередньою вокальною освітою на чотири дослідні групи:

- 1) вміщує респондентів, що отримали систематизовану вокальну підготовку в середніх навчальних закладах (Г1);
- 2) вміщує респондентів, що отримали систематизовану вокальну підготовку в початкових навчальних закладах (Г2);
- 3) вміщує респондентів, що отримали несистематизовану вокальну підготовку в соціокультурних закладах (Г3);
- 4) вміщує респондентів без вокальної підготовки (Г4).

Для отримання більш детальної інформації нами було проаналізовано динаміку приросту коефіцієнта навченості за кожним окремим критерієм у всіх дослідних групах. Порівняльний аналіз виявив, що студенти першої групи зберігають лідируючі позиції за коефіцієнтам навченості (k) за всіма п'ятьма критеріями (див. діагр. 2).

Діаграма 2

**Порівняльний аналіз
критеріальних коефіцієнтів навченості МВММ в СНМПО (%)**

Але загальний приріст коефіцієнта навченості (Δk) у студентів першої групи нижчий, ніж у студентів другої групи. Між другою та третьою групами існує невеличка різниця в загальному коефіцієнті навченості, але його приріст у другій групі значно більший. Хоча четверта група значно відстає від попередніх трьох по загальному коефіцієнту навченості, але приріст коефіцієнта навченості в неї більший, ніж у третій групі (див. табл. 2).

**Порівняльний аналіз коефіцієнтів навченості
та приросту коефіцієнтів навченості МВММ в СНМПО**

групи	1	2	3	4
k Z	0,86	0,61	0,56	0,36
k K	0,47	0,33	0,31	0,17
k R	0,67	0,64	0,42	0,33
k D	0,92	0,67	0,61	0,33
k P	1	0,69	0,67	0,33
k	0,78	0,59	0,51	0,29
Δk	0,20	0,29	0,14	0,16

Детальний аналіз коефіцієнтів навченості свідчить, що студенти всіх груп мають досить низькі результати за когнітивно-розвивальним критерієм, що свідчить про неусвідомленість взаємозв'язку між наявними вокально-теоретичними знаннями та їх затребуваністю в майбутній професійній діяльності. Розбіжність коефіцієнтів навченості за оцінно-рефлексивним критерієм виявляє залежність міри здатності до оцінювальної рефлексії від наявних теоретичних і методичних знань та досвіду в їх застосуванні. Це, у свою чергу, впливає на результати дослідження коефіцієнта навченості за емоційно-ціннісним критерієм, який зростає дуже повільно у першій групі (0,11), майже не зростає у другій групі (0,03), зовсім не зростає у третій і тільки в четвертій групі значно збільшується (0,22) за рахунок зростання практичних навичок. Достатньо високий коефіцієнт навченості за діяльнісно-практичним критерієм тільки в студентів першої групи. У студентів другої та третьої груп він наближається до достатнього, але в студентів четвертої групи він знаходиться на недостатньому рівні (0,33). При цьому приріст коефіцієнта навченості збільшився майже вдвічі (з 0,17 до 0,33).

Найбільш високі показники (особливо їх приріст) у випускників-музикантів виявилися за особистісно-перспективним критерієм, що свідчить про активний власний професійний пошук. За результатами співбесід та інтерв'ювання можна констатувати, що респонденти першої групи більш чітко уявляють собі свій професійний шлях, а дехто вже йде ним. Респонденти другої та третьої груп здатні до адекватного визначення власної професійної перспективи, але не дуже задоволені можливостями, які їм відкриваються. Респонденти четвертої групи за особистісно-перспективним критерієм мають найбільший приріст серед усіх респондентів, але їх коефіцієнт навченості свідчить про неготовність приймати адекватні рішення.

У процесі аналізу також виявилось, що завдяки індивідуальним та особистісним якостям і ставленням частина студентів показала результати, які відрізняються від середніх показників груп як у позитивний, так і у негативній бік. Подальше дослідження даного аспекту виявило, що не існує прямої залежності отриманих результатів ні від природної вокальної обдарованості, ні від попередньої вокальної підготовки. У результаті педагогічного спостереження (співбесід, інтерв'ювання та довірчого колегіального спілкування) було виявлено існування прямої залежності результатів дослідження від визначеності майбутнього професійного шляху: наявність робочого місця або фактична робота студента-музиканта за фахом. Отриманий професійний досвід спонукає його до підвищення академічної успішності, привертання пильної уваги щодо теорії та практики постановки голосу, пошуку відповідей на виникаючі запитання. Студенти, що у процесі дослідження показали високий коефіцієнт навченості, але дуже низький приріст коефіцієнта навченості попри наявність доброї вокальної обдарованості та попереднього профільного навчання, визначили тяжіння до іншої професійної перспективи, до якої спрямували свій фаховий зріст і професійне мислення.

Висновок. Таким чином, результати дослідження свідчать про необхідність розглядати вокальну підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва як один із ступенів системи неперервної мистецько-педагогічної освіти, тісно пов'язаний як з передуючим етапом навчання, так і з наступним післядипломним. Крім того, педагогічне спостереження (співбесіди, анкетування) й експертна оцінка результатів виконавської та педагогічної практики встановили, що «*виконавська фора*», забезпечена попередньою спеціалізованою вокальною підготовкою студента, менш важлива для подальшого навчання, ніж сформована у процесі попереднього профільного навчання установка на удосконалення власної вокальної майстерності, що набуває на факультетах (інститутах) мистецтв ВПНЗ нового, педагогічного, спрямування, не скасовуючи прагнення до удосконалення виконавської майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Клас сольного співу (академічний, естрадний). Робоча модифікована програма для музичної школи, музичного відділення початкового мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання) / укладач: канд. педагогічних наук, доцент О. В. Маруфенко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 32 с.
3. Навчально-виховна програма зразкової вокальної студії «Перлина» / укладач О. С. Будник. – Тростянець, 2014. – 34 с.

4. Постановка голосу: програма для музичних училищ та училищ мистецтв зі спеціальності «Хорове диригування» / укладач Х. Х. Сиротюк. – Кривий Ріг, 2004. – 17 с.

5. Програма з навчальної дисципліни «Постановка голосу» для студентів педагогічних училищ спеціальності «Музичне мистецтво» / укл. А. Д. Любченко, С. А. Тригуб, Н. Г. Шило. – Лебедин, 2010. – 86 с.

6. Програма з предмета «Сольний спів» для початкових спеціалізованих мистецьких закладів «Клас сольного співу» / укладач Т. В. Климчик. – К. : Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2004. – 24 с.

7. Садовенко С. М. Дивосвіт українського музичного фольклору: Методичні рекомендації та програма з музично-естетичного навчання і виховання дітей дошкільного віку (для практичного використання у навчально-виховному процесі) / С. М. Садовенко. – К. : НАКККІМ, 2010. – 90 с.

8. Сольний спів. Програма курсу за вибором для спеціалізованих класів з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу з українською мовою навчання / розроб. О. В. Маруфенко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – 36 с.

9. Сольний спів: програма та методика (I–VIII класи) / розроб. Гавриленко Л. М. / Лариса Миколаївна Гавриленко. – Хмельницький : Хмельницький державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2010. – 96 с.

РЕЗЮМЕ

Е. В. Маруфенко. Сравнительно-рейтинговый анализ успешности вокальной подготовки будущих учителей музыкального искусства.

В статье презентуется сравнительно-рейтинговый анализ успеваемости вокальной подготовки будущих учителей музыкального искусства, определяются коэффициенты обученности и их прирост, акцентируется внимание на большом расхождении результатов внутри исследуемой группы. Анализируется зависимость качества вокальной подготовки музыкантов-выпускников высшего педагогического учебного заведения от определенности будущего последипломного профессионального пути и предыдущего профильного обучения: подаются таблицы сравнительно-рейтингового анализа, диаграмма распределения студентов по наличию предварительного певческого опыта, анализ учебных программ предшествующего обучения.

Ключевые слова: вокальная подготовка, сравнительно-рейтинговый анализ, коэффициент обученности, прирост коэффициента обученности, певческий опыт, учебная программа.

SUMMARY

H. Marufenko. The comparative ranking analysis of success of vocal training of future teachers of music.

This paper presents a comparative ranking analysis of success of vocal training of future teachers of music by the defined parameters and criteria. To confirm the significance of the results the factors of learning and the growth of learning factor are determined. Attention is focused on the large difference in the results within the research group. The table of comparative rating analysis of results of ascertaining study of vocal preparedness of future teachers to music education of pupils is presented. The nonlinear dependence of growth of learning factor between the initial and final cut is declared in the article.

The presence of pre-profile education and its quality is investigated, the chart of the distribution of the students by the presence of previous singing experience and systematization of vocal training is offered. In order to identify the impact of previous vocal training at the results of the experiment the typical curricula and programs of educational and socio-cultural establishments are analyzed, on which the preceding educational process

is made. The differential distribution of the students by levels and quality of the preceding vocal training at four research groups is described. The comparative analysis of ratio of learning is done and growth of learning factor between experimental groups for each criterion separately is done, a general table of the comparative analysis is presented. The leadership positions are stated: by the factors of learning - in the first group and by growth of the factors of learning - in the fourth group.

The dependence of vocal musician graduates training at higher educational institutions on the certainty of the future of postgraduate professional way is defined. There is an influence of psychological and educational setting formed in the previous profile studies on improving of personal vocal skills, which get a new direction at the faculties (at the institutions) of higher educational establishments, without cancelling the desire to improve performance skills.

Key words: *the vocal training, the comparative ranking analysis, the rate of learning, the growth of the learning factor, singing experience, curriculum.*